2007 жыл, 3-чю ИЮЛЬ, ГЕУЮРГЕ КЮН. № 127 (17778)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ
Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

КъМР- ни ПАРЛАМЕНТИНИ ПРЕЗИДИУМУНДА

Агьачланы юслеринден закон чыгъарыллыкъды

КъМР-ни Парламентини Президиумуну жыйылыууна эки вопросха къаралгъанды: КъМР-ни Парламентини кезиулю жыйылыуун чакъырыуну эм аны повесткасыны юсюнден. Жыйылыуну КъМР-ни Парламентини Председатели Бечелланы Илияс бардыргъанды.

Законла чыгъаргъан органны башчысы Бечелланы Илиясны билдириуюне тыгылап, Президиумну членлери Парламентни кезиулю жыйылыуун быйыл 10-чу июльда бардырыргъа оноу этгендиле. Анда ондан артыкъ вопроска къараргъа белгиленеди. Ол санда «КъМР-ни бир-бир законодательный актларына тюрлениуле эм къошакъла киийириую юсюнден», «КъМР-ни 2007-2010 жыллада право низамгъа бузукълыкъ этиуню болдурмауну» республиканы целевой программманы юсюнден», «КъМР-де граждланы бир къауумуна къыралны жанындан социальный болушлукъ этиуню юсюнден» КъМР-ни Законуна тюрлениуле киийириую юсюнден», «КъМР-ни 2006 жылгъа республиканы бюджетини юсюнден» КъМР-ни Закону къалай толтурулгъаныны юсюнден», «Агьачла бла байламлы ишлени тап халгъа келтириую юсюнден», «Агьачланы уучу миюлюкю жюриютюде хайырланыуну юсюнден» эм башха законопроектле да сюзюллюкюле.

Депутатла дагъыда КъМР-ни Правительствосуну республиканы целевой программалары жашауда къалай бардырылгъанларына эм башха вопрослагъа да къарарыкъдыла.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

ЖЫЙЫЛЫУ

Озгьан байрым кюн Къабарты-Малкъар Республиканы предприятияларын эм организацияларын 2007-2008 жылланы кюз арты-къыш кезиуде ишлерге хазырлау жаны бла республиканы комиссияны кенгертилген жыйылыуу бардырылгъанды. Комиссияны членлеринден сора да, ары министерстволаны, район эм шахар администрацияланы келечилери, жашау журт-коммунальный мюлк предприятияланы, организацияланы таматалары чакъырылгъан эдиле.

Кенгешни республиканы комиссияны председатели – КъМР-ни Правительствосуну Председателини заместители Чеченланы Ахматны жашы Ануар ачханды эм бардыргъанды. Кесини ал сёзюнде ол республиканы башчыларыны къышха хазырланыугъа къаллай уллу магьана бергенлерин айтханды, болумну шарт ачыкълау бла бирге, борчланы тамамлауну маларын белгилерге, аланы толтурулуулары жалчытыргъа керек болгъанын эсгертгенди.

Промышленность, отлукъ-энергетика комплекс эм жашау журт-коммунальный мюлк министерствону предприятияларында эм организацияларында къышха хазырланыу къаллай халда болгъаныны юсюнден ол министерствону башчысыны заместители Борис Балагов доклад этгенди. Ол иш КъМР-ни Правительствосуну 73-ПП номерли 2007 жылда ючюнчю апрельден бегими бла къабыл этилген планнга тийишлиликде тамамлана барады деп билдиргенди. Министерствону бойсунуунда болгъан предприятиялада эм организацияларда, объектле не халда болгъаныны тинтилип, этиллик планы жарашдырылып, ремонт-жангыртыу эм профилактика ишле май айны ал кюнлеринде башланнган эдиле. Коммунальный-инженер инфраструктурагъа тынгылы къаралады.

Жылыу бериучю предприятиялада болумну ачыкълай, докладчы алада республиканы бюджетден бёлюнюрюк ахчагъа къаллай ишле тамамланырыкъларын айтханды. Котельныланы эм жылыу баргьан ызланы ремонтуна 30 миллион сом къоратыргъа белгиленнгенин чертгенди. Бюджетден тышында да 66 миллион сом тюшюрге керекди да, он ахчагъа 73 гитче котельняла алынырыкъдыла.

Республиканы энчи (целевой) программагъа тиймишлиликде тамамланырыкъ ишлени тизмеси муниципальный къурылыулукъла бла келишип тохташдырылгъанды. Бюджет сферада хайырланылгъан жылыуну эсепге альырча приборла орнатыу жаны бла иги кёсек ишетгенди. Битеу алгъанда, белгиленнген ишле 37 процентге толтурулгъандыла, графикге кёре тамамланадыла.

Жараусузгьа айланнган суу ызланы 35 километрде жангыртыугъа 18 миллион сом бёлюнюрге билгиленненди. Ол ырыкъы къалай къаралгъанын ачыкъ этип турур ючюн, ишчи комиссия къаралгъанды да, ол къалайда не зат этилгенине къарайды, ахча къайры кетгенине контроллукъ этеди. Быогюнлеге жарасусузгьа айланнган ызланы орнуна жанылары 21 километр узунлукъда салынгандыла.

Докладчы муниципальный иеликдеги жашау журт комплексде къышха хазырланыуну юсюнден да шарт тарихле келтиргенди. Белгиленнген борчла 35,8 процентге толтурулгъандыла. Алда баргьан Урван эм Прохладна районладада белгиленнген ишлени жарымы тамамланнгандыла.

Ремонт-хазырланыу ишле «КЭУК» ачыкъ акционер обществону Къабарты-Малкъар филиалында да алгъадан тохташдырылгъан план бла баргьырыладыла. Озгьан кезиуде бийик вольтлу ток ызланы тийгерелери тазаланнгандыла. Жер тюбюнде кабельле баргьан ызланы иги кесегини башлары жангьадан жабылгъандыла. Эскилени орунларына жангы чыпынладан 75-си орнатылгъандыла. Бу организацияда урунганла, кыыш болумлада къыйналмазча, энчи ишчи киймле бла жалчытылгъандыла.

«Къабмалкъгаз» ачыкъ акционер обществону бригадаларыны кючю бла газ юлеширгюч пунктладан 94-сюне, 300-ге жуукъ да газны тап барырын жалчытыу пунктлада ремонт ишле бошалгъандыла, къоркъуусузлукъну жалчытыу жаны бла мадарла этилгендиле, жер тюбю бла ётген газ изла не халда болгъанларын приборланы болушлугъу бла ачыкълау 14 километрде тамамланнганды, газ ызланы быргъыларын 34,6 километр болгъандыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къыш, билмей тургъанлай, жетип къалмазча

Саугъалау

Тюнене КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерстволарыны жыйылыула болуучу залында къуучылы иш бардырылгъанды. Ол 2006 жылдагьы Битеуроссей эл мюлк жазыуну жетишимли барырына себеплик этген журналистлени саугъалауга жораланнган эди.

Жыйылыуну Россей Федерацияны къырал статистика службасыны Къабарты-Малкъар Республикада территориялы органыны таматасы Людмила Погребняк ачханды, асламлы информация органланы саугъалагъа тийишли болгъан келечилерин, дагьыда бир кере ыспас этип, алгъышлагъанды.

Ызы бла, анга КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министри да къошулуп, журналистлени саугъалау башланнганды. «2006 жылда Битеуроссей эл мюлк жазыуну бардырыуга къыйын къошханы ючюн» майдал бек алгъа «Заман» газетни баш редактору Битеу-лерадиону» операторлу Сергей Волоконский, «Кабардино-Балкарская правда» эм «Адыгэ псалъэ» газетлени баш редакторлары Суфьян Жемухов бла Мухамед Хафиз, «ГТРК «Кабардино-Балкария» къырал телерадиокомпанияны радиобериуле службасыны начальниги Татьяна Мочалова, ол учрежденияны оператору Альберт Ханов тийишли болгъандыла.

Асламлы информация органланы келечилеринден 17 адамгъа «2006 жылда Битеуроссей эл мюлк жазыуну бардырыугъа тири къатышханы ючюн» белгиле берилгендиле. Ол санда- «Каббалктелерадио» ГТРК-ны корреспонденти Владимир Абазов, «Кабардино-Балкарская правда» газетни корреспонденти Арнольд Баскаев, «Адыгэ псалъэ» газетни алгъынгы корреспонденти Челяни Бекатов, «Каббалктелерадио» ГТРК-ны радио бериуле бёлюмюню таматасы Ботталаны Мухтар, ол бёлюмню корреспонденти болуп ишлеген Гелляланы Сахадин, «Адыгэ псалъэ» газетни бёлюмюню редактору Зариф Гучаев, КъМР-ни культура эм информация коммуникацияла министрини заместители Къарчаланы Аминат, «Заман» газетни бёлюмюню редактору Токумаланы Хусей, корреспонденти Къайгъырмазланы Борис, фотокорреспонденти Мамайланы Алий, «ВТК «Кабардино-Балкария» къырал учрежденияны директору Ирина Санова, «Кабардино-Балкарская правда» газетни жууаллы секретары Умарланы Люзза эм башхала бар эдиле.

Саугъаланы бере туруп, Заур Нажидович аланы хар бирин энчи алгъышлагъанды, мындан арысында да жетишимли, саулукълу болурларын сюйгенин айтханды.

Къуучулны жыйылыу бошала туруп, майдалгъа эм энчи белгиге тийишли болгъанланы атындан Атталаны Жамал сёлешгенди, 2006 жылда уллу къырал магьаналы иш тамамланнганын, аны жетишимли бардырылырына себеплик этген журналистлени къошумчулукъларына тийишли багьа бичилгени ючюн ыспас этгенди.

ТАТЛЫХАНЛАНЫ Борис.

СУРАТ ЛАДА: (башында) Къайгъырмазланы Борисге Заур Тутов саугъа берген кезиуде; (тюбюнде) залда олтургьанла.

Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Атлары махтау бла айтылгъандыла

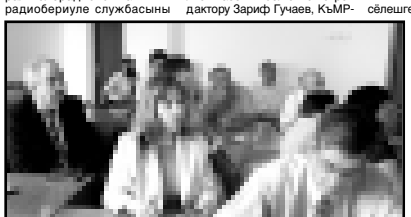

ОКЪУУ

Алтын майдалла аз алгъандыла

Быйыл республиканы школларын 10476 окъуучу бошагьандыла. Аладан 177-си алтын, 215-си кюмюш майдаллагъа тийишли болгъандыла.

Къабарты-Малкъарны Билим бериу эм илму министерстволсуну департаментини башчысы Жапуланы Тамараны айтханына кёре, арт онжыллыкъда кюмюш майдалланы саны алтынладан быйыл биринчи кере кёп болгъанды. Озгьан жыл бла тенглешдиргенде, майдаллагъа тийишли болгъанла да азайгъандыла, 2006 жылда аланы саны алты процентге жуукъ болгъан эсе, быйыл жаланда юч бла жарым процентден атлагъанды.

Майдалла алыргъа мурат этип, алалмай къалгъанланы юслеринден айта, ол жаны бла болум районлада башха-башха тюрлю болгъанын чертгенди департаментни башчысы. Аланы барысындан да жаланда Прохладный шахарны школларыны окъуучулары кёргюзтгендиле саугъагъа тийишлиликлерин.

ЗАЛИМЛАНЫ Залина.

450-жылдыкъ

Майдан айбатланады

Нальчикде музыка театрны аллында майданда Мариэны эсгертмесин жангыртыу бла байламлы жумушла мындан алда бошалгъан эдиле. Энди уа аны тийресин тап халгъа келтирирча къурулуш-ремонт ишле башланнгандыла. Бузулгъан фонтанла, бетон плитала, эски асфальт кетериле турадыла.

- Алгъындан эсе алайда арию фонтанла боллукъдула. Битеу майдан тюрсюнлю плиткала бла жасаллыкъды. Ол тийреде тротуарла да алай этилликдиле, - дегенди Нальчик шахарны баш архитектору Александр Николаевич Тарарин. – Майданны жарытыргъа жангы торшер чыракъла салынырыкъдыла. Ол ишлени бир ненча фирманы бригадаларыгъа тамамларыкъдыла. Тийрени жашиллендириу жаны бла жумушланы белгиленнген заманнга бошаргъа «Горзеленхоз» муниципальный предприятие борчланнганды.

Майданны жангыртыуну генеральный подрядчиги чекленнген жууаллыгъы болгъан «Кровсервис-Баксан» обществоду. Иш баргьан жерде болгъаныбызда, аны генеральный директоруну заместители Тахир Кардан-нов бла ушакъ этгенбиз.

– Шёндюледе, кёргенигизча, плиткала салынырыкъ жерни эски асфальтын, ташын-топурагьын кетере турабыз. Кьурулуу къалгъанкъулгъанладан 1500 тонна ташыллыкъды да, ол иш сегиз автомашина бла тамамланады. Эски эселе да, жер къазгъан техникадан да эки экскаватор бардыла, аланы кючлерин да толу хайырланыргъа юрешебиз.

Ишни бек аууру жангыртыллыкъ тийреде жерни хазырлауду. Ол бошалгъанлай, Краснодардан келтирилген плиткаланы салып башларыкъбыз. Кече-кюн демей ишлерге тюшерик эсе да, биз, 20-чы августдан кечге къалмай, былайдан ишни бошал кетерге керекбиз. Майданны эки жанында да плиткаланы ишленирикдиле. Ала боллукъ жерни да хазырлай турабыз. Суу ызлагъа уа субподрядчикледен дагьыда бири - Владикавказдан келген фирма къарарыкъды.

КЪАЙГЪЫРМАЗЛАНЫ Борис.

Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

АКЦИЯ

Понилеге да миннгендиле

«Единая Россия» партияны Къабарты-Малкъар регион бёлюмюню Жамауат приёмныйыны башламчылыгъы бла Бахсан районгу Кременчуг-Константиновское станицасында интернат школда тургьан эм окъугьан сабийле олимпиадалы резервли республикала эт спорт школда болгъандыла.

Алгъа сабийле атла тургьан жерлеге къаргьандыла, бу ариу жаныуарланы сыларгъа, кеслери кьоллары бла ашатыргъа онг тапхандыла. Аланы юслеринде айланыргъа тюшгенде уа, кьууанчларыны чеги жокъ эди. Аллай кьууанч пони атчыкълада айланнган гитчелени кёзлеринде да кёрюнюп тура эди.

Интернатны сабийлери бир уллу шуёх юйюрча жашайдыла. Мында бир бирлерине бек сакъдыла. Абаданла гитчелени къоруулайдыла, алагъа болушадыла. Ма бу жол да барысы да онжыллыкъ Сабинагъа атны иеринде жыгъылмай олтурургьа, алтыжыллыкъ Анжелагъа уа понини юсюнде айланыргъа болушханды.

-Сабийле мудах болмазгъа керекдиле. Ол себепден бу школда ишлегенле сизге байрам кьураргьа айтадыла, кьонакгъа кел иригизни сакълайдыла,-дегенди ат спорт школну директору Владислав Даов, сабийледен айырыла.

Хау, сабийле дайым да кюлгенлей турургьа керекдиле. Аланы жашауларын жарыкъ этерге бизни-абаданланы- кьоллырындан келликди.

Мадина ШУРДУМОВА,
«Единая Россия» партияны КъМР-де бёлюмюню кьуллукъчусу.

КЕНГЕШ

Бюсюреу сёзле эм жангы борчла

Россей Федерацияны ич ишлерини министрини заместители, милицияны генерал-полковниги Аркадий Еделе КъМР-де Ич ишлени министерстволсунда болгъан кенгеше кьатышханды эм республиканы милицияны энчи кьууумна терроричулукъ ишден халкъны сакъларгъа ючюн, кьолларындан келгенни аямазлыгъын айтхандыла.

Юрий Томчак КъМР-де МВД-ны ишине бийик багьа берилгени ючюн кьыралны таматаларына, Россейни Ич ишле министерстволсуна да жюрек башчыларын излеу, аланы гунч этиу жаны бла бир кьауум эм энчи борчла салгъанды.

Аркадий Еделе КъМР-де ич ишлени министри Юрий Томчакны анга Россейни Президентини Указы бла генерал-майорну чыны берилгени бла алгъышлагъанды эм генерал погонланы кьолуна тутдургьанды.

Юрий Томчак КъМР-де МВД-ны ишине бийик багьа берилгени ючюн кьыралны таматаларына, Россейни Ич ишле министерстволсуна да жюрек ыразылыгъын билдиргенди эмда министерствону энчи кьауууну анга салынгган борчланы тамамлар ючюн, мындан ары да кьолундан келгенни аямазлыгъын айтханды.

Кенгешде эсепге алыу-регистрация этиную, МВД-ны ишини юсюнден халкъгъа билдирип турууну игилендириу бла байламлы вопрослагъа да къаралгъанды.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯЛАДА

Конкуренцияны толкъунларында жунчумай

Бир ауукъ жыл мындан алгъа ата журтлу жюк ташыучу эм жангил автомобильлени аслямысын глушителле бла Бахсан шахар жалчытып тургьанына ийнаннган кьыйын эсе да, ол болгъан ишди.

Ол заманлада аллай продукцияны чыгъарыучу битеу кьыралда жангыз ол жерли «Автозапчасть» завод болгъанды. Быогюнлюкде уа анга ушаш жыйырмагъа жууукъ предприятиялда рынокну бийлерге кюрешедиле эм кьаты конкуренция болумлада ишлейдиле. Аны себепли бахсанчыла изделияларыны ассортиментин дайым да жангыртханлай турадыла. Битеу дуниягъа белгили «Ауди» эм «Фольксфраген» концернлени автомобильлерине окъуна глушителле чыгъарыуну кьурагьандыла. Шёндю заводда 140 тюрлю продукция чыгъарылады.

- Сёзсюз, кьыралда автомобильлени саны терк ёсюп барады эм глушительлеге сурам дайым да болгъанлай турады. Аны себепли быллай производстволаны чачылмай ишлеп тургьанларыны баш магьанаты продукцияны халкъла аралы стандартлагъа келишгени тутады, - дейди «Бахсанны «Автозапчасть» заводу» ачыкъ акционер обществону генеральный директору Владимир Москаленко. – Ол борчланы тамамлаугьа кючлю кадрла эм предприятияда качествону менеджменти себеплик этедиле.

Предприятияда продукцияны качествосуна, кертиси бла да, бек сакъдыла: мастерле бла инженерле производство процесслени дайым жангыртханлай, игилендиргенлей турадыла, техника жангылыкъланы, бёлюмде бола тургьан тюрлениулени эсге аладыла. 1980-1990 жыллада орнатылгъан оборудованияланы бир кесеги эски болгъанды деп жарсыдыла заводну оноучулары.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Президентге письмода

Бизни команданы фондун къурайыкъ

Нальчикни «Спартак» командасы ючюн бек къайгъыргъанладан бирлериме, аны жетишимлерин жалчытыргъа себеплик этерик фондну къурайыкъ деген оюмуму командабызны сюйгенлеге билдирир мурат бла айтама бу сёзлени. Сизни, футболгъа къарачулани, ол фондха къолубуздан келгени тенгли бир ахча жиберип турургъа чакъырама. Бу тюрлю болушлукъ КъМР-де футболну айныууна ахшы себеплик этерикди. Бек уста футболчуларыбыз болмасала, европалы кубокланы кёралмазлыгъыбызны барыбыз да ангылайбыз.

Тёлеуени системаларын сотовый телефонланы хайырлары амал бла къурарга керек сунама: ахча жерине алай бла терк жетиргли баям шартды. Командабызгъа айдан бир кере болушургъа хар биребизни да къолундан келликди.

Дагъыда быллай предложениям барды. Футболгъа къарачулардан фондха ахшы юлюш къошханларына энчи эс бурулсун, аланы атлары белгили этиле турсала ичи болурму? Сёз ючюн, аллайланы атлары стадионда эм телеберируледе сагъынылса-сагъынылса турсала, алагъа грамотала берилсе-ле, тап боллукъ сунама.

Аллай болуууна къурасала, бизни командабызгъа болушуруклъаны саны 20 минг адамгъа жетерикди, бизде футболну айнытыуда Президентибизден юлгю аллыкъла да кёп боллукъдула деп, таукел айтыргъа базынама.

«Спартак-Нальчик» ПФК-ны вице-президенти **А. Б. Белимготову** жууабы:

- Клубну къулыкъчуларыбла ушакъ этген кезиуледе, футболну сюйгенлени бек кёплери айтадыла республиканы командагъа ырысхы жаны бла болушлыкъ этерге сюйгенлерини юсюнден. Клубну башчыларыда, командагъа болушур ючюн, аны сюйгенле оюнлагъа къаргъа эркинлик берген былетлени, абонементлени, клубну атрибутикаларын аслам санда сатып ала турсала тамамды деген оюмларын аслам информацияны болушлукълары бла биладирге-биладирге тургъандыла. Хау, мындан арысында А.А. Белимготовну предложениясын да хайырланыргъа боллукъду. Бусагъатда уа клубну расчётный счётуна ахча мобильный связьны («Мегафон», «Билайн», «МТС») операторларыны болушлукъларыбла тюшерча этиную техника онглары жарашдырыла турадыла.

Клубну расчётный счётуна ахча салыргъа сюйгенле оюмушларын SMS-кала бла жиберип тамамларгъа онг табарча этиную мадарлары излене турадыла. Клубну сайтында энчи жер къурарыкъбыз, анда уа ачханы ёлчеми эм аны бергенни юсюнден информация (не битеу шартла, неда жалан телефонуну номери – ол кеси сюйген затла) жазыллыкъдыла. Клубха юсторначланы юслеринден да толу хапар биладирилип турлукъду.

Вопрос контрольгъа алынгъанды

Эки жыл мындан алгъа бизни орамда телефон изланы тартхан эдиле. Ол заманда мени юйюмю аллында тротуарны да, асфальтын къобарып, жерни терен къазып, кабельни орамны узунуна жер тюбю бла ётдюргендиле. Алай бла бузулгъан тротуар бусагъатда да тюзетилмей, чунгур-мунгур болгъанлай турады. Жауун жаугъан, къар эриген заманлада тротуарда кёл, балчыкъ боладыла, адамла аланы хаталырындан бек кыйыналып жюрюйдюле. Андан тышында да подвалыма жерни тюбю бла сув киреди, анда болгъан затла, сууланып, бузуладыла.

ШОМАХОВА Эльмира Таусултановна Нальчик шахар.

Нальчик шахар округну администрациясыны башчысыны къуллугъун толтыра тургъан **Л.Б. Хамгоков** жууап береди:

-Тротуарны башында асфальт-бетон къаты «Университетна-Адиюх»деген троллейбус ыз ишленге туруп къобарылгъан эди. Ол тротуар тап халгъа Суворовну орамында ремонт ишле тамамланыла туруп (сентябрь айгъа дери) келтирилликди. Бу проблема контрольгъа алынгъанды.

Конкуренцияны толкъунларында жунчумай

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Производствону жангыртыргъа мурат барды. Кертиди, техниканы алышындырыргъа предприятияны кеси ырысхысы жетмейди, аны себепли шёндю инвесторла излеу барады.

- Болсада, завод керекли предприятие болгъанлай къалгъаныны хайырындан, тауккелгибизни тас этмейбиз. Биз экинчи рынокда шёндю чыгъаралгъаныбыздан эсе кёп продукция саталгъанбыз. Озгъан жылда производствону ёлчеми жыйырма процентге ёсдюргенбиз, - дегенди В. Москаленко.

«Автозапчасть» Ульяновскни автомобиль заводуна глушительлени аслам санда жиберигъо болгъанлай къалады. Горькийни автозаводуна жибериную эркинлигин кыстар ючюн, тендергъа къатышыргъа ол быргъыланы юллеринден да хазырлай турады. Заказчик тендергъа умут этгенледен кимни сайларыгъын заман кёргюзтюр, алай заводда, былай къарагъанда, къыйын кёрюнмеген устройствода заказчикни изленмерин толтырургъа юкюребилди. Мында битеу детальланы, жыйымдыкъ кескеклени (уэллени) тыш къыралларны алчы технологиялары хайырланып жыйышдырадыла.

Завод тышындан не деталь, не башха зат келтирмей, аланы кесинде этеди; кранжал чулгъамланы жайыудан башлап, быргъыланы бир бирлерине жалгъаугъа эм изделиялланы иссиликге тёзюмлю эмаль бла боягъынчы дери да. Системаны уэллерине, ала къаллай сырёдан этиягенлерине къаты контроль салынады, нек дегенде темир къызылулыкъгъа чыдаргъа эм тот этмезге керекди.

- Жангы автомобилиленi сынагъан заманда, глушительлени системасына бек къаты эс бурулады. Сёзсюз, автомобильден чыкъгъан тютюнню табийгъатха къаллай бир заран келтиргени кёбюсюнде отлукъны качествосуна, моторну техника халына кёре болады. Алай глушительле кеслери да тынгылы ишленнгенле болургъа керекдиле, - деп ангыламатады генеральный директор. Неда, предприятияда атхланларыча, продукция «ариу бичилип, тынгылы тигилирге» керекди. Глушитель ишлерге тынч, уллулугъу-ауурлугъу мардадан озмагъан, кёп заманны ичинде тап ишлеп турурча болургъа керекди.

Шёндю бахсанчыла Таганрог шахарда автомобилье жыйышдырыучу заводха глушительлеге керекле чыгъарыуну башлагъандыла. Заводда сингдирген технологиягъа ёсюп производствону машиналаны башха тюрлю маркаларына жарарча продукция чыгъарырча терк тюрлендиррге онг береди. Ол а бек керекли затды, нек дегенде автомобильле чыгъарыуда бирге ишлеген компанияна къыралда кёпден-кёп бола барадыла.

- Биз эски специалистлерибизни ёзегин сакъланлагъанбиз эм предприятибызны тутуругъу аладыла. Жаш тёлюню заводха сакълайбыз, алай, бизде иш жакъ шахарда бек уллуладан бири болгъанына да къарамай, ала бери келмирге артыкъ сюймейдиле. Болсада ата журтлу промышленность айныып, аны хайырындан техника усталыкъла шёндю асыры кёп окъулгъан экономист, юрист усталыкъланы озуп, аладан даражалыракъ боллукъларына ийнанабыз. Нек дегенде къайсы къралны да къолайлыгъыны мурдору экономиканы керти сектору болгъанлай къалады, - дегенди ахырында заводну генеральный директору.

АЗРЕТЛАНЫ Х.

Къыш, билмей тургъанлай, жетип къалмазча

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Промышленность предприятияланы къыш болумларда чырмауусуз ишлеулерин жалчытыну къайгъысы да кёрюледи. Аланы хар биринде энчи буйрукъ бла ремонт жумушланы тамамларыкъ ишчи къауумла къуралгъандыла. Къайсы иш къачанга бошаллыгъыны планлары жарашдырылгъандыла. Белгиленнген борчланы 24 процценти толтурулгъанды, къалгъан ишле июль-сентябрь айлада бошаллыкъдыла.

Эм ахырында докладчы къалгъан кезиуге борчланы юслеринден айтханды. КъМР-ни къурулуш эм архитектура министерствосу бла бирге Нальчикни юг-кюнбатыш жанындагъы котельняны тёртюнчю номерли котёлун августа айны ахырына орнатып бошаргъа белгиленгенини, башха мадарла этиле тургъанларыны юсюнден билдиргенди. Юсюбюздеги жылны ахырына Тырныууза 3 автоном котельня хайырланыргъа берилиргин да къайтарыл чертгенди.

Кенгешге къатышханла КъМР-ни урунуу эм социальный айныу министрини заместители Фатима Амшокованы къысха докладына да тынгылагъандыла. Ол жашау журт-коммунальный мюлкге льготала бла байламлы тюшмей къалгъан ахча къайтарылып тургъаныны, тутлургъуну юсюнден билдиргенди.

Ызы бла Нальчик шахар округну администрациясыны башчысыны биринчи заместители Виктор Сорокин, Элбрус муниципальный районну администрациясыны башчысыны заместители Арслан Улимбашев, Прохладный шахар округну администрациясыны башчысыны заместители Дмитрий Махонин, Бахсан шахар округну администрациясыны башчысыны заместители Артур Кодзоков эм башхала сёлешгендиле, кюзкъыш кезиуде ишлеуге хазырланыу къалай къурагъанын, не зат этилгенин, этилигин, жууаплы борчланы тамамлауда къаллай чырмаула чыкъгъанларын да айтхандыла.

Предприятияланы эм организацияланы 2007-2008 жылланы кюз арты-къыш айлада ишлерге хазырлау жаны бла республиканы комиссияны кезиулю жыйылыуун биринчи августдан кеч къалмай бардырыргъа оноу этилгенди.

КЪАЙГЪЫРМАЗЛАНЫ Борис.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентинде Жамауат-консультатив советни «Къабарты-Малкъарны халкъыны саулугъун сакълауну игилендириу жаны бла болжалгъа салынмазлыкъ мадарланы юслеринден»

РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Жамауат-консультатив совет арт жыллада республиканы саулукъ сакълауда хал иги жанына тюрленнгенча ушагъанын белгилейди. «Саулукъ сакълау» миллет проект жашауда бардырылады, саулукъ сакълауну учреждениялары ырысхы-техника базаларын жангыртыла турадыла, сабийлени туугъанлары кёбее тебиренгенди.

Аны бла бирге КъМР-ни саулукъ сакълауунда болум, саулай алыш къаргъанда, тынгысы этдиричдиди. Ахча бла жалчытыуну юсюнден айтханда, саулукъ сакълауну системасасыны багъыу-профилактика учреждениялары бир къауму, ол санда республиканы магъаналы учреждениялары бла, борчдан къутулалмайдыла.

Саулукъ сакълауну системасын ырысхы эм техника бла (дарманла, дезинфекция керекле, химия реактивле, инструментле, оборудование, отлукъ-жау материалла эм башха затла бла да) жалчытыну кючлендиргенди жарасыкъ тюйюлдю. Республиканы багъыу-профилактика учреждениялары баш фондларыны асламысы да эски болгъандыла. Медицина приборланы бла аппаратланы иги кесеги 15-20 жылдан артыкъ заманны жайларыналадыла, больницаланы 60-70 процентине уа тынгылы ремонт этилирге керек болуп турады.

Халкъгъа психиатрия,наркология, фтизиатрия, эндокринология, онкология болушлукъ бериуню халы биётюнда къайгъы этдиреди. Ол жумушла бла кюрешген учреждениялаы ырысхы -техника эм финанс болумларыс асыры осалдан, ала саусузлагъа тийишлисича къараялмайдыла.

КъМР-ни саулукъ сакълау системасыны ишин игилендирир ючюн бир къауум мадарла этмей жарарыкъ тюйюлдю, ол санда:

бу магъаналы социальный сферааны ачха бла жалчытыуну амалларын тюрлендирирге;

республиканы багъыу-профилактика учреждениялаыны ырысхы-техника базаларын кючлендирирге;

кадрланы хазырлауну эм аланы усталыкъларын ёсдюрюуню системасын жангыдан къурагъа;

саулукъ сакълауда ауруулардан сакъланыуну мадарларына энчи эс бурургъа;

медицина илмуну ишде хайырланыуну эмда республиканы саулукъ сакълауун айныытыда илмуну магъанасын кётюрююню жалчытырга;

медицина учреждениялада ырысхыны аюну,ала хайыр тюшюрюрга этиную жалчытырга;

терк медицина болушлукъ бериуде халкъны билимин ёсдюрюрге.

Ма бу болумланы эсге алыу бла Жамауат-консультатив совет быллай рекомендацияла этеди:

1.Къабарты-Малкъар Республиканы Президентине

1.1.Россей Федерациягы федеральный власть органларындан «Саулукъ сакълау» миллет проектни структурасын кууруда эмда аны халкъны жашау болумундан чыкъгъан ауруула бла байламлы кесегине артыкъда уллу эс бууруда регионланы магъаналарын аланы, ол санда КъМР-ни да, энчиликлерин эсге алыу бла кётюрюрлерин тилерге.

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуна

2.1.Къабарты-Малкъар Республиканы саулукъ сакълау системасын игилендирирге себеплик этерик бек магъаналы ишлени республиканы программасын жарашдырыргъа, анда халкъгъа этилген медицина болушлукъны качествосун игилендириуге энчи эс бурургъа.

2.2.Властьны муниципальный органларыны саулукъ сакълауну алагъа бойсунгган ведомстволарыны алларында борчларын толтыруугъа жууаплылыкъларын кётюрююню шарт амалларын жарашдырыргъа; муниципальный къуралыуланы башчыларыны саулукъ сакълау бла байламлы вопросланы тамамлау жаны бла ишлерин туура этерик, ол санда медицина болушлукъ кимлеге эм къалай этилгенин кёргюзтюрюк кёрюмдюлени къауумун жыйнарга.

2.3.КъМР-де саусузланы эм инвалидлени санын азайтыу жаны бла мадарланы жарашдырыуну эм аланы жашауда бардырыуну жалчытырга.

2.4.КъМР-де туберкулёзгъа къажау, психиатрия, наркология эм онкология службаланы, къан алгъан республиканы станциняны ишлеринде жартылыкъланы кетериуге ахчаны кёбюрек берирге.

3.Муниципальный властьланы структураларына:

3.1.Арагъа бойсунууну эмда аяулукъну, хайыр тюшюрююню мурдорларында муниципальный саулукъ сакълауну ишин жангыча кууруну, биринчи медицина болушлукъ берииую кючлендириюню мадарларын этергге;

терк медицина болушлукъ берген муниципальный службаланы кыйын болумдан чыгъарыуну мадарларын мычымай этерге.

3.2.Багъыу-профилактика учреждениялаыны ырысхы-техника базаларын кючлендиррге себеплик этерик инвестиция онгланы хайырланыуну кючлендиррге.

4.Къабарты-Малкъар Республиканы Саулукъ сакълау министерствосуна

4.1.Къабарты-Малкъар Республикада халкъны саулугъун сакълауда стратегия магъаналы ишлеге, ол санда министерстволаны, ведомстволаны эм муниципальный органланы саулукъ сакълауда ишлерин келишдириуге адтыкъда уллу эс бурургъа.

4.2.КъМР-ни халкъыны саулугъун сакълауда шёндюгю информация технологияланы кёбюрек сингдириу жаны бла тиймишли мадарла этерге; республиканы саулукъ сакълау системасында реформала къалай бардырылгъанларыны, ол технология жаны бла къалай айныгъаныны юсюнден халкъгъа дайымда билдирилип туруну жалчытыргъа.

4.3.Медицина кадрланы усталыкъларын кётюрююню эм жангыдан хазырлауну ишин игилендириу жаны бла мадарла этерге, бусагъатда болгъан кёп онгланы, амалланы да эсге алырга.

4.4.Артыкъда кёп жайылгъан ауруулардан ауругъанларгъа медицина болушлукъ бериую стандартларын, медицина учреждениялада саусузлагъа къарауну протоколларын бардырыуну амалларын кийиирге.

5.Къабарты-Малкъар Республиканы Борчлу халда медицина страхованиялы фондуна:

5.1.Республиканы багъыу учреждениялаыны ачха бла жалчытыуну игилендириу, районлагъа бла шахарлагъа медицина болушлукъ не ёлчемде керек болгъанын эсге алыу бла ахчаны анга кёре тап юлешиу, льготныклени дарманла бла жалчытыуда болгъан кемчиликни кетериу жаны бла мадарла этерге.

6.Къабарты-Малкъар Республиканы бизнес-сообществосуна, республиканы граждан обществосуну структуралырына

6.1.Элледе саулукъ сакълагъа себеплик этерик жамауат фондун къурауну онгларына къараргъа эмда социальный сыптауладан Къабарты-Малкъаны ауруладан сакъланыу эм алагъа багъыу жаны бла мадарла этерге.

Жамауат-консультатив советни 2007 жылда 19-чу июнда бардырылгъан жыйылыуунда къабыл этилгенди.

Документге

Бесланеев Чамал Машевични Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатыны полномочияларын болжалындан алгъа тохтатыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

«Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатыны статусуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 4-чю статьясыны биринчи кесегини «а» пунктуна тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди:**

1.Россейни Аграрный партиясыны Къабарты-Малкъар бёлюмюнден бир республиканы айырыу округдан айырылгъан **Бесланеев Чамал Машевични** Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатыны полномочияларын болжалындан алгъа, 2007 жылда 25-чи июньдан, тохтатыргъа эм аны Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Аграрный политика эм табийгъаты хайырланыу жаны бла комитетини къауумундан кетерирге.

2.Бу Бегим къабыл этилген кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели БЕЧЕЛЛАНЫ И.

Нальчик шахар, 2007 жылда 28-чи июньда, №1150-П-П.

Токова Зоя Нафоевнаны Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатыны полномочияларын болжалындан алгъа тохтатыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

«Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатыны статусуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 4-чю статьясыны биринчи кесегини «а» пунктуна тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди:**

1. «Единая Россия» политика партияны Къабарты-Малкъар бёлюмюнден бир республиканы айырыу округдан айырылгъан **Токова Зоя Нафоевнаны** Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатыны полномочияларын болжалындан алгъа, 2007 жылда 10-чу июньдан, тохтатыргъа эм аны Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Билим берии, илму эм саулукъ сакълау жаны бла комитетини къауумундан кетерирге.

2.Бу Бегим къабыл этилген кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели БЕЧЕЛЛАНЫ И.

Нальчик шахар, 2007 жылда 28-чи июньда, №1151-П-П.

Кривко Михаил Николаевични Къабарты-Малкъар Республиканы Прохладна районну 1-чи номерли сюд участкасыны жарашдырыучу судьясыны кыллугъуна салыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Конституциясыны 100-чю статьясыны 1-чи кесегини «и» пунктуна, 117-чи статьясыны 3-чю кесегине, «Къабарты-Малкъар Республиканы жарашдырыучу судьяларыны юслеринден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 6-чы статьясына тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. **Кривко Михаил Николаевични** Къабарты-Малкъар Республиканы Прохладна районну 1-чи номерли сюд участкасыны жарашдырыучу судьясыны кыллугъуна 5 жылгъа салырга.

2.Бу Бегим къабыл этилген кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели БЕЧЕЛЛАНЫ И.

Нальчик шахар, 2007 жылда 28-чи июньда, №1152-П-П.

Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны оноу этерге эркинликлери болгъан членлерин тохтащдырыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

«Россей Федерацияны гражданларыны айырыу эркинликлерини эм референдумгъа къатышыргъа эркинликлерини баш гарантияларыны юслеринден» Федеральный законну 22-чи,23-чю статьяларына эм «Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 5-чи статьясына тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди:**

1.Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны оноу этерге эркинликлери болгъан членлерине биланы салырга:

Аласов Юсюп Каспотовични
Гешев Вячеслав Мицевични
Машукова Жанна Мухамедовнаны
Нестеренко Сергей Анатольевични
Соблиров Руслан Хатутовични
Текушев Артур Александровични
Шекихачев Юрий Ахметхановични.

2.Бу Бегим 2007 жылда 7-чи июльда кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели БЕЧЕЛЛАНЫ И.

Нальчик шахар, 2007 жылда 28-чи июньда, №1153-П-П.

БЮГЮН ГАИ-де ИШЛЕГЕНЛЕНИ КЮНЮДЮ

Ким къалай айтса да, Ич ишлени органларында къуллукъ этерге кыйынлыкъдан къоркъмагъанла, кеслерини къарыуларына, чыдамлыкъларына, тёзюмлюлюкълерине базынганла барадыла десек, жалгъан сёз айтмакъ. Аны алайлыгъына биз кёп кере шагъат болгъанбыз, бюгюн-бюгече да болабыз.

Энчи жууаплыды

Бюгюн мен хапарын айтырыкъ тири, келбетли жаш да, кертиси бла да, кесини адамлыгъына, жигерлигине, тюзлюкге кыллукъ этерге тауккеллигине базынып баргъанды милициягъа. Ол Кёнделенде Энейланы Чачийни жашы Алийди. Аскерде бет жарыкъылы къуллукъ этип къайтханлай, ол урунуу жолун милиция бла байламлы этгенди. Орёл шахарда милиция школда окъуучан жылларында окъуна сыйгъа, нарысха тийишли болгъанды. Курск областьда стажировкада болгъанында уа, Ич ишлени управлениясысны сыйлы грамотасын алгъанды.

Окъууну бошап къайтханлы бери Эней улу автоинспекцияда къуллукъ этип келеди. Къуллукъ этгенде да - махтаугъа тийишли. Аны алайлыгъына быллай шагъатла шагъатдыла: 1981 жылда «Милицияны отличниги» белги бла саугъаланнганды; 1984, 1989 эм 1994 жыллада «За безупречную службу» майдалны юч даражасын алгъанды. Арада бир кесек заман озуп, анга «За отличие в службе ГАИ 2-ой степени» майдал берилгенди. 2002, 2003 жыллада алгъан саугъаларыны атлары уа быллайладыла: «200 лет МВД России», «За отличие в службе ГИБДД I -ой степени». Бу ёзгю жылда уа къалгъан саугъаларына КъМР-ни МВД-сыны, Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Сыйлы грамоталары къошулгъандыла.

Ала барысы да Энейланы Алийни адамлыгъына, тынгылы ишине, кишилиге берилген багъаладыла. Былайда мен къыралына, республикасына бет жарыкълы къуллукъ этип, милитине намыс, сый келтирген, жашны ёздюрген, юйретген атагъа бла анагъа, окъутхан устаслагъа, Кёнделенни саулай жамауатына ыспас сёз айтыргъа сюеме.

Адам юйюрде ири юлгю кёрмесе, огъурлу устаслары жанларын, къанларын аямай сабий жюреклеге кеси юрлеринденюлюш этгенлеринде тюшюнмесе, жамауатны ахшы тёрелерин жол нёгерге алмаса, жаныуар болуп, агъачха кетип окъуна къалыр эди. Аны юсюнден эрттедегили философ Аристотель былай айтханды: «Адам жамауат бла бирге тюйюл эсе, ол не Аллахды, не уа жаныуарды».

Алий милицияда урууу жолун алгъа инспектордан, ызы бла эксперт-криминалисти башлагъанды. 1982 жылда уа Алийни регистрация-экзамен бёлюмге кёчюргендиле. Анда сау он жыл ишлегенден сора КъМР-ни МВД-сыны Жолда жюрююню къорхуусузлугъуну кыырал инспекциясысны управлениясына алгъандыла. Ол бусагъатда бек жууаплы борчну тамамлауну тамата инспекторуду. Аны иши автомашиналаны техника болумларына къарау бла байламлыды. Кюн сайын ол, кесини кюлунда ишлегенле бла гаражлагъа, автотранспорт предприятиялагъа барып, алада автомашинала жолгъа тынгылы хазырланып чыгъамыдыла, аланы техника болумлары къалайды дегенча борчну тамамлайды. Жарасуз транспорт жолгъа чыкмазына сакъларга. Артыкъда бек Алий эм аны биргесине ишлегенле маршрут таксиле, автобусла жолда жюрююню жорукъларына бузукълыкъ этмезлерине айырып эс бурадыла.

- Аварияланы кёбюсю жаш адамланы уллу кёллюлюкълариндендиле,-дейди ол мени бла ушагъында. - Ала не законгла, не жорукъгъа сыйынмайдыла, бойсунмайдыла. Нальчикде уа автомашинала жоллагъа сыйынмазча кёп болгъанларын сан этмегенлей, уллу палахла тургъуучуланларын ангыламайдыла, ангыларгъа да сюймейдиле. Инструктор-маркалада эсирип баргъан жашла аллай терклик бла сюределе, кёкге учуп кетедиле дерча. Аллайла инспекторланы эсгертиулерин кыулакъларында алмайдыла.

Быйыл 25-чи июньда Нальчикде Ленин проспектде болгъан авария BMW автомашинаны мардасыз терк баргъаныны хатасындан болгъанды. Ол кызыуыу бла еклип базыкъ темир чыпынгга тийгенде, аны, быччы бла кесгенча, юзюп атханды.

Хау, аллай кыыйынлыкъла Эней улун эм аны нёгерлерин да тынгысыз этмей кюйгенмайдыла. Саулай ГИБДДны, аны полковник Эристуланы Адрахман таматалыкъ этген надзор бёлюмю уа артыкъда бек сезеди жууаплылыкъны. Алий нёгерлери подполковникле Борис Тхабисимов, Валерий Кажаров, Руслан Гучапшев бла бирге бу тюрлю ишни ауурлугъун кеси боюнларында элтеидле дерге боллукъду. Бёлюмюбю таматасы Эристау улу кесини кёжыллыкъ сынауу, адеби, кыылыгъы бла кюлунда ишлегенлени ишге тизе билгенини юсюнден да Эней улу жюрюк ырзасылыкъда айтады.

Россейни Административ - право низамны кодексине тюрлениуле киййирилгенлери жолда жюрюнюю жорукъларын бираз къатыракъ этерге болуушур, кеслерин тыялмагъан «жюрек» водительлени къапха жыяргъа себеплик этер зсе уа ден, бек ышанадыла Алий.

Ким биледи, хыпыярла, тыйгъычсызла, озгъурла жолда адепли, низамлы жюрюр эселе уа ол тюрлениуледен сора. Алай болса, битеу жамауатха ахшылыкъды. Жоллада ажымлы ишле азайыпрыкъдыла.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.
Суратны
ХОЛАЛАНЫ Марзият алгъанды.

К.Ф. Карданов туугъанлыгы- 90 жыл

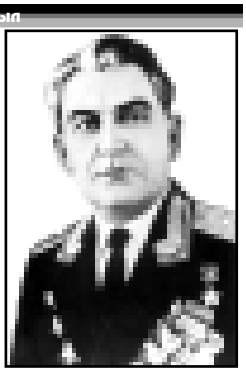

1934 жылда кюз артында Нальчикде аэроклуб ачылгъанды. 1938 жылда Кубати Карданов аэроклубда жарау этип башлагъанды, кёп кере кёкге кётюрюлгенди. Аны жетишимли бошагъанды. 1939 жылда 29-чу октябрьде «Социалистическая Кабардино-Балкария» газетде «Мени комсомол юйретгенди» деген статьясында ол былай жазгъанды: «Комсомолда ёсгенме, ол юйретгенди мени. Ата журтну къртичи жашы болур ючюн, аскер ишге юйренирге кереклисине терен тюшюнгенме. Душман бизни сыйлы жерибизге чабаргъа базынса, мен, аскер самолётха минип, къазауат этеркме эм Ленинчи комсомол насыплы жаш тёлюню Уллу Ата журтну патриотлары болургъа къалай юйрете билгенин кесими ричи эскардиляны лётчиклери къабартлы Кубати Карданов, белорус Василий Князев, украинлыла Василий Колесник, Василий Масланко, оруслу Алексей Постнов урушну ал ючнлеринде бир бирлерин таныгъандыла. Кубати кесини китабында тюрлю-тюрлю миллетлени бу жигит лётчиклерин уруш туугъан къарындашлача жууукъ, татлы этенини ючюнден жазгъанды.

Ол къалай урушханыны, аны адамлыгъыны, жигитлигини ючюнден анга аскер бёлюмлени таматалары берген багъа эм орденлери шагъатдыла. Аны саугъарча кёрюзтген документледе былай айтылады: «Уллу Ата журт урушда немецли фашистле бла сермешледе уллу жигитлик этгенди. Уруш башланнган биринчи кюнден тебиреп, 1942 жылда 28-чи октябрьге эм 1943 жылда 23-чю майдан биогюнгге дери капитан Карданов И-16 самолёт бла хауада сермешлеге 550 кере киргенди, аладан 170-синде душманны жерде аскерлерине чабыуллукъ этгенди. Хауада болгъан 90 сермеюде душманны 19 самолётун агъызгъанды: 12-син нёгерлери бла бирге, 7-син кеси жангызлай. Север Кавказда Тамань жарым айрыкъмны эркин этиуге ЛАГГ-3 самолёт бла 20 кюнню ичинде 27 кере кёкге кётюрюлгенди эм 16 хауа сермеше кътатышханды. Ол сермеширге кеси Ю-87 фашист самолётну кюйдюргенди, нёгерлери бла бирге да МЕ-109ф самолётну агъызгъанды. Душманны, жерде аскерлерине чабыуллукъ этип, 141 автомашинасын, 2 танкын, 7 тобун, 13 зенитказын, бир паровозун, юч темир жол вагонун, отлугъу бла бир цистернасы кюйдюргенди, 643 фашист солдатны бла офицерни ёлтюргенди, жаралы этгенди.

Ахыр правительстволо сагъаладан сора да, жигит лётчик 278 кере хауа сермешлеге кътатышханды. Ол кезиуно ичинде душманны жерде кючюне, миолкюне, ырысхысына халеклик салгъанды, 78 автомашинасын, 2 тобун, 3 зенит точкасын жокъ этгенди, 350 фашист солдатны бла офицерни жойгъанды, жаралы этгенди. Хауа сермешледе нёгерлери бла душманны 7 самолётун кюйдюргенди эм 2 самолётун кеси жангыз аллай жетишимни ол заманда биреу да сакъламай эди. Кёп кызыла ол жыл спортну устасы деген атлагъа тийишли болгъан эдиле.

Бир къауум замандан а биз грек-рим тутушуудан дунияны чемпионатына Ностуланы Муратны хазырлап жиберген эдик. Ол андан кюмюш майдал келтиргенди. Доттуланы Ахмат а профессионал боксдан WBC эм IBF версиялада дунияны чемпиону болады. Андан сора спортчуларыбызы ауур атлетикада да бир къауум жетишимле болдурадыла.

- Сизни район халкъла аралы спорт усталаны хазырлау бла кёп жылланы ичинде республикада биринчиликни жибермегенлей турады. Ол жетишимлери бла бизни терк-терк къуундырга турадыла. Афиныде бардырылгъан Олимпиада оюнлагъа кюмюш майдалына тийишли болгъан Аккайлы Хажи-Муратны, ауур атлетикадан дунияны кюмюш призёру Созайланы Мухаммат зибизге тюшюрейик.

Жыл сайын а мында спортну халкъла аралы бир-эки устасын хазырлайбыла. Битеу ол ишледе уллу кыйыны болгъан адам Жаппуланы Магометди. Ол Элбрус районну администрациясыны Жаш тёлюню ишлери, физкультура эм туризм жаны бла комитетини таматасыды. Онбеш жылны ичинде анга башчылыкъ этип келеди. Кеси да ол Россейни сыйлы тренери, Къабарты-Малкъарны физкультурасыны бла спортуну сыйлы къуллукъчуусу деген атлагъа тийишли болгъанды. Аны бла мен, Тырнауузда "Геолог" спорткомплексде тюбешип, ушакъ этгенме.

- Магомет, сени аламат къураучу хунеринге сукъланыргъа окъуна боллукъду. Районда урунуу жолунгу неден башлагъанынгы айтсанг эди.

- КъМКъУ-ну спорт факультетин бошагъанымдан сора анда къалырымы тилеген эдиле да, тёрт жылны преподаватель иш бла кюрешип тургъанма. Ызы бла уа Тырнауузну шахар администрациясыны физкультура эм спорт жаны бла комитетинде ишлерге чакъырадыла. Ал кезиуде анда жаланда кесим эдим, нек дегенде комитет болгъанлыкъгъа, экинчи единица жокъ эди. Ол заманда комитетге шахарны эки спорт школу эм комбинатны эки спорт комплекси кире эдиле. Шахарда, районда болсун, спорт ол кезиуде айнын эди деп айталлыкъ тюйюлме.

Токъсанынчы жылла башланнганда, шахар тиширыу волейбол командабызны "Б" къауумдан СССР-ни чемпионатыны биийк лигасына чыкъгъан эди. Бизден тюрленнгенди, къатыланнганды, адамла да анга кёре. Сора юйюнде ариу сёз эшитмеген, ата-ана жылыууна къысылмай бёген сабий (Балкъызны юйюрюндегилеча) орамдамы излесин ол затланы?

Хар адам да сюеди аны ангыласа, сюйселе, аны адамгъа санасала, аны бла тенг халда сёлешселе. Алай бу юйюрде уа хал башхады. Сау кюнню ичинде мен Балкъызны атасын ангыламай турдум - ол аягъы юсюнде айланнганлыкъгъа, бир къыйын ауруудан ауруп, андан къаш тюйюп тура кёреме деп, алай сундум. Аны хали алай эди - бусагъат сёз-дауур кюзгъарыкъча. «Санга намыс этип, олтуруп хапар да айтханды ансы... биогюн жарыкъ кюнюдюю», - дегенде Балкъызны анасы эрини юсюндеи, мени анга жаным ауурды. Алай къаштюй, хынычы адам бла ол къалай жашай болур деп. Чуучъ кёкню басхан булут кибик. «Юйренип къалгъанма», - деп кючсюндю ол.

Жууукъ заманда Къайсарны аскерге аллыкъдыла (къуанч бла къайтсын). Алай аскерге, юйюрюн эсгерип, аны жюреги жылынырмы?

Шёндю къатыюкюр, огъурсуз сабийле (акъылбалыкъ бошагъанла), абаданла да кёндюле, деп айтылады.. Алай алагъа жан ауруртучады. Юйде аласа анасы суукъ кёллюле болсала, школда уа аланы сабийлерине энчи жылыуны ким берир, ким ангылар аланы? Тёгереклерин суукълыкъ алгъан (неда психикасы тап болмагъан) сабийле болладыла ташюрекле. Сёз ючюн, Къайсар не Керим бир ангыламагъан соруулары бла аталарына жанлагъан болурлары дейсиз? Не хазна. Аналарыны айтханына кёре, бир сабийи да жанламагъанды къаштюй аталарына.

- Сабийлени бузуп кюякъыса, асыры ариу сёлешсе ала бла, - деп, къатынына да ол кёп тырман этгенди.

Кесинде да жокъ жумушакълыкъ, юйдегисине да къоймайды ол сезимни ачыкъларгъа. Ма алай кыйын адамды ол. «Артда уа, тюзелип, мен аны кёлтында сабийлеге жумушакъ сёлешмегенме, къубултмагъанма», - дейди юйюрню анасы.

Балкъыз а, Балкъыз? Ол 9-чу классдан ары окъумагъанды. Шёндюгю дунияда! "Тиширыу окъууну не этеди? Боллукъду окъуганы», - деп ры бла жарты жолда къалгъанды. Ата-ана саулукъда, шёндюгю дунияда алай болургъа керекмиди да? Угъай. Жарсыугъа, Балкъызны атаанасы терсликлерин окъуна ангылаялмайдыла. Къызны атасы кеси заманында шоферга окъугъанды, анасы уа кийим тигиучюге. Къызларын а алай бир затха окъуна окъутургъа сюймейдиле.

Бизни уагъабызгъа тынгылай, Балкъызны 8-чи класда окъугъан кичи эгечи:

- Мен а юйден къачып керимкме окъургъа иймеселе. Маманы эгечи мени алып кетерге айтханды, - деп ычхындырды.

Анасы уа анга хыны этди. «Окъу, билимли адам бол, иги окъусанг, кесим да бергенге барлыкъма», - дерни орнуна, тюрт-мюрт этди. Жанngан жилтинчикле оласа сагъатлат ёчюлдюле, арыкъ къолчукъла уа ййнелени теркирек къымылдатдыла. Балкъыз да, эгечи да аналарыны къатында андан сора сёлешмедиле, башларын ёрге кётюрмей, эшиулерине къадалдыла...

Сабий ери юлгюноь бек алгъа юйюнде кёрюрге керекди. Бу юйюрде уа мен ата-ананы бла сабийлерини араларында анлгълау кёрмедим. Ариу бла юйретиую амаллараын а мында артлыда хайырланмайдыла. Бизни адет-тёрелерибизде сабийин хыны этип ёсдюрюу игиди деп бир да не эшитмегенме, не окъумагъанма.

Кюч бла, къычырыкъ бла салмайдыла жаш адамны тюз жолгъа, алай этерге да керек тюйюлдю. Ёхтемлиги «сынngан», жюреги мугурайгъан таукел болаллыкъ тюйюлдю. Он не хазна болсун огъурлу адам да. Балкъызны анасы къайын атасыны юсюнден къалай айта эди? Мугурайгъан, кёз-къаш бермеген адам эди деп. Аны жашы уа къаллай болду? Он да, жарсыугъа, аныча. Аны туудугъу Къайсар а? Ол да атасыны ызынмы ызлар?

- Жаш а иги жашды, жаланда ингирде кеч келеди да, аны ючюн урушабыз ансы, - дей эди жашны анасы.

Аллай къаштюй атасындан да къорксмай?! Энди уллу жашны атасы къоркъутала да болмаз, анга жаланда иги юлгю, мангылай жарыкълыкъ, жылыу керек эди... Ала уа жокъудача аны юйюронде, бютюн къачырыгъан этедиле жашы мындан. Мени ангылагъаныма кёре, атасыны бла жашыны аралары аламат тюйюлдю. Жарашыулукъ, ангылау жокъду бу юйюрде. Керти, таянчакъ адам да.

Хау, акъыллы эр кишиле кёбюрек болсала, жашауда тынчыракъ, жарыгъыракъ болур эди. Сабийине бир ариу да аймай, къурда, тюйюшюрге хазырланнган хораз кибик, къайырылып айланыну не игилиги барды? Сабийлерин да окъутмай. Окъургъа талпыныу бла малкъар халкъ СССР-ни халкъларыны арасында окъуна алнеу жерде бола келгенди (Балкъызны атасы бла анасыча адамларыбыз, насыпхы, бек аз болгъанларына шагъатлыкъ этеди ол).

90-чы жылладан бери уа иги да артха къалып тебиреногнбиз. Алай окъургъа сюйгенлеribиз азайгъандан угъай... Къырландагъы къатышлыкъ, бизничa гитче миллетлеге, бютюн тапсыз тюшгендиа, аны бла окъургъа киргенлени саны иги да азайгъан эди. Бу арт беш-алты жылны ичинде уа респубnикадан тышында окъургъа киргенлеribизни, иште тохташханларыбызны саны иги да ёсгенди.

Билим бир заманда да зыраф болмайды, бир юон жарамаса да, башха юон керек болуп къалады. Билимни да башынга жарата билирге керекди. Андан айтхандыла халкъда: «Билимни жараталмагъан кёгетсиз терек кибикди», - деп.

Алай, жарсыугъа, бу арт жылда да Балкъыз бла Къайсарча къадарлы жаш адамларыбыз да кёбейип баргъанча кёрюнеди. Ол а жарлылыкъды, кеслерине, миллетибизге да уллу жарлылыкъды. «Билимсизге юон келмез, келсе да билмез». Билими болгъан аллында жолун кёрюр, кесин, башхаланы да къоруулар, билимсиз а не жаны бла да сокъурду, жарлыды, жалынчакъды, тузакълыды.

Аны ангыласала эди заманында Балкъызны атасы бла анасы-сабийлерини ахшы умутларын кёмгенле, таукелликлерин, ёхтемликлерин да жокъ эталгъанла. Ала къыллы къалсакъ, малкъарлыла билимли угъай, билимсиз халкъгъа саналыр эдиле. Билимсизлиг а шёндюгю дунияда бек ыспассызлыкъгъа саналады. Жалынчакъ, ыспассыз халкъ болгъанны игиди, билимли, ёхтем халкъдан эсе? Ётгюрлюк да анга кёре болады.

БИТТИРЛАНЫ Аминат, «Заман» газетни культура бёлюмюню редактору.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМА

Къысхаакъыллыкъ

Балкъызны атасы ичгини тюйюлдю, маллырына, бахчасына къарай, халжарны тазалай айланады. Эдже юй жумушларындан башха къырал иш бла жалчытылгъанча бек аз болгъаныи билебиз да. Къызны анасы да, хар таулу тиширыуча, бир сагъатын бош иймез. Да атасы да имей эсе, сора насыплы юйюр де да къой.

Балкъызны къарындашлары Къайсар бла Керим да тап жашладыла, не тюйюшюучюле, не эринчекле тюйюл. Гитче эгешчиги Ариука уа алыкъа школда окъуйду. Былай къарагъанда, тап, адепли юйюр, алай ала бла бир юон турсанг а... Дайым хынычылыкъ, сабийлеге сухy сёлешиу... «Ёмюрюнде бирин кучубултмагъанды, бирине артыкъ ышарып къарагъан болмаз. Намысха бек сакъды бу киши», - дейди Балкъызны анасы эрини юсюндеи.

- Адамланы къатында демейме, алай юйде кесигиз болгъан заманда, сабийлеи гитче кезиулеринде окъуна бир ариу сёз къалай айтхан болмаз?-деп сейирсиндим.

- Угъай, гитчелигинден юйренngен къылыгъын къалай тюрлендирсин? Къайын атамы да, жанчыгын болсун, кёзю жарыn кёрмегенме. Аракъы ичмесин ансы, ол ышармагъанлыкъгъа, жашарбыз.

Къалай азды излем! Аракъы ичмесин ансы... Белгилисича, жашауну ёзеги, тутургъу-юйюрдю. Юйюр береди сабийге огъурлулукъны неда огъурсузлукъну сезимлерин. Аслымыда алайды. Къайгъырып, сабийин тийишлисича жалчыта ёсдюргенле, бир ауукъ замандан аланы суукъ жюреклиле, биреуню бушууына сансызла болуп къалгъанларын эслейдиле. Неденди ол алай? Бек алгъа, ата-анала сабийлерин ангыларгъа керекдиле, аланы жюрек жылыулары бла ёсдюрюрге. Ариу сёзлери бла да. Мен аны энчи белгилерге сюеме.

- Он намыссыз адамды, сабийин кесине нек къысады, жилягъан эгтенликге? Абадан деп жокъ, ёзге ден жокъ, - деп сёлешгенлеге хар бирибиз да тюбеучюбюз.

Алай ари адет-тёрелеribиз, намыс деген затла керекли жерде хайырланылсала тийишлиди. Бютюнда шёндюгю заманда. Жашау Маккаланы Махтиди. Ол Краснодардагъы спорт вузну шёндюледе бошагъаны. Аллай юлгюле аз тюйюлдюле. Спортчуларыбызгъа ачча бла болушхан спонсорларыбыз кёпдюле деп айталмайма. Район администрация къолундан келгенича болушады. Болсада, Аккайланы Хажи-Муратны Олимпиада оюнлагъа хазырлагъаныбызда кёпле болушхан эдиле. Битеу спонсорларыбызгъа жюрек ыразылыгъымы билдиригге сюеме.

- Аккай улу Афиныден кюмюш майдал бла къайтырына ийнанамы эдигиз?

- Олимпиада оюнлагъа, ала башланырдан эки жыл алгъа, биз Махти бла бирге Хажи-Муратны бла Созайланы Мухамматы хазырлаялап тебиреribиз. Жарсыугъа, Созай улу Россей чемпионатда жаланда оюнючюю жерни алады эм ары барлыкъ къауумгъа тюшмей къалады. Аккай улуну кёрюмдюсю уа ийнаныулукъ туудурады эм бизни аз да ишекли этдирмей эди. Ауур атлетикада, спортну башха тюрлюлеринden эсе тынчы спортчу къаллай кёрюмдю болдурлугун кёре билген.

- Энди уа спорт бла кюреширик жашланы къалай бла сайлагъаныгъызны юсюнden айтсанг эди.

- Аллай юлгюлени кёре, жашчыкъла бла къызчыкъла спортха кеслери сюйюп келедиле. Сёз ючюн, Кёнделенде боксдан спорт школ барды. Ары ол эллн жашладан сора да, Быллым эм Бедик элледен да жюрюйдюле. Тренерлеге экиюч смен бла ишлерге тюшеди.

- Тау-лыжа спортха Минги тауну тийресинden тап жер барды деп айтхан къыйынды. Сора спортну бу тюрлюсюнde бизни жерлешлеribиз иги кёрюмдюе не кек болдуралмайдыла?

- Лыжа спорт бек багъады. Трассаланы тиймеди халда тутар ючюн окъуна, кёп ачча къоратыргъа керек болады. Аллай онгла уа бизде жокъдула. Белгили спортсменни бла тренерни араларында бир бирге хурмет этиу, ышаныулукъ болмасала, чемпион ёсдюрюр амал жокъду. Алай бизde ию да тренерни къолундады. Аланы бир къауумну энчи билимлери да жокъ эди. Сёз ючюн, битеу къыралгъа белгили Сергей Кривоковский геологду. Алай жыл сайын ол бир чемпион хазырламай къоймай эди.

Бек жаш тренерибиз а лыжачыла бла эриширча амал а къайда... Аны себепли лыжаладa иги кёрюмдюле болдургъанларыбыз аслымында къутхарыучула болуп ишлейдиле эм кесибизде мында бир тюрлю эришиу болса, сюйюп къатышыучудула. Сёз ючюн, Байдаланы Александрны алайыкъ. Ол тюрлю-тюрлю кезиулени ётерге жетишмей къалады. Аны ючюн терк-терк жарау эте эм кеси усталыгъын кёрюзте тургъуча керекди. Шёндю бизни тау-лыжа школубузну къыйын кезиулеринden биридиp. Къалай-алай болса да, биз аны айнытыну амаллаpын излерге керекбиз. Мен кесим да бек сюеме спортну бу тюрлюсюн...

- Тырнауузчуладан мен терк-терк эшите турама, сен болмасанг, районда спорт бырыкъ тюйюл эди деп. Ишден бош заманынгы уа къалай ётдюрюучюсе?

- Айып да этерсиз, алай китапны къолума ахыр керe къачан алгъанымы сюнда унутханма. Спортчуларыбызны барыу-келиулери бла вопросла кёп заманны аладыла. Аланы барысын да тынгылы этгинчи уа жюрекде тынчлыкъ болмайды. Юйде телевизоргъа къарар амал болгъан заманда да "Спорт" каналны салгъанлай, башхаланы онгларын тинтгенлей турама.

- Тюрлю-тюрлю эришиулеге барыргъа тюшеди дейсе. Къыралдан а ол ишлеге къатышыргъа болушлукъ боламыды?

- Хар ыйыкъ сайын Нальчикге бармай болмайма. Насыпха, республиканы Физкультура эм спорт жаны бла къырал комитетини таматасы Мурат Карданов бизни ангылайды эм, къолундан келген къадарда, болушмай къоймайды. Спортда тамбла болушурма деген затларын жарамайды, нек дегенде спортсменнге экинчи кюн эришиулеге кетерге керек болады. Аны хайырындан бизни белгили жашларыбыз Президентни стипендиясына да тийишли болгъандыла.

- Кезиулю Олимпиада оюнлагъа къаллай муратларыгъыз болгъаныны юсюнden айтсанг эди.

- Бюгюнлюкде биз ары Созайланы Мухаммат хазырлайбыз. Он Европа эм Россей даражалада ахшы кёрюмдюле болдургъанлай келеди. Пекинде бардырыллыкъ юон лагъа къатышырга аны къолундан келликди деп, оюмум алайды. Аккай улуну юсюнden айтханда, арт кезиуде ол блогъанындан эсе бир кесек осалыракъ кёрюмдюге кёргюзтюп тургъанды. Шёндю алгъынгы халине келе тебиреногнди. Ол да бизни энтта да бир кере кёуундырыр деп ийнанабыз. Жарсыугъа, Половников шёндю саныча чыл тюшюрюпдю, алай ары дери ол да тийишли формагъа келир деп умут этеме. Башха къыралы спортчула бла къарыуларын сынарча жашла бизде дагъыда бардыла деп, бюгюнлюкде мен такъел айталлыкъма.

- Магомет, сен жаш тёлю бла эрттеден бери ишлеп келесе. Бюгюнгю тёлюге не зат айтыргъа сюе эдинг?

- Жашауда адам улуна бек магъаналы зат- кеси жерин таба билиуд ю. Ны тапхандан сора, тохтамай алгъа итинггенлей, этишимле болдургъанлай тургъа керекди.

Ушакъны **КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан** бардырганды.

Адам кеси жеринде

Элбрус районну спортчулары кеслерини жетишимлери бла бизни терк-терк къуундырга турадыла. Афиныде бардырылгъан Олимпиада оюнлагъа кюмюш майдалына тийишли болгъан Аккайлы Хажи-Муратны, ауур атлетикадан дунияны кюмюш призёру Созайланы Мухамматы зибизге тюшюрейик.

Жыл сайын а мында спортну халкъла аралы бир-эки устасын хазырлайбыла. Битеу ол ишледе уллу кыйыны болгъан адам Жаппуланы Магометди. Ол Элбрус районну администрациясыны Жаш тёлюню ишлери, физкультура эм туризм жаны бла комитетини таматасыды. Онбеш жылны ичинде анга башчылыкъ этип келеди. Кеси да ол Россейни сыйлы тренери, Къабарты-Малкъарны физкультурасыны бла спортуну сыйлы къуллукъчуусу деген атлагъа тийишли болгъанды. Аны бла мен, Тырнауузда "Геолог" спорткомплексде тюбешип, ушакъ этгенме.

Тамблагъы кюнге ышаныулукъ бла

АДАБИЯТ

Журналны бетлеринде

Орус тилде чыкъгъан «Литературная Кабардино-Балкария» журналны 3-чю номери окъуучулагъа да жетди. Ачыкъланлаймыз ол республиканы литература жашауун? Бек алгъа ма аллай соруу келеди эсинге, ол журналны чапыракъларын аудурз.

Айхай да, бу номерде журналны бек байды къара сёз бла жазылгъан чыгъармала эм публицистика бла. Поэзия да бек кенг берилгенди. Созайланы Ахматны, Ёлмезланы Мурадинни, Хачим Кауфовну, Залимгери Мирзоевни, Баккуланы Артурну, Андрей Сабецкийни жангы назмулары басмаланнгандыла.

Тюрлю-тюрлю темалагъа жазылгъан хапарла да сейирли этедиле бу журналны. Хучиналаны Ануарны, Османланы Хыйсаны, Биттирланы Аминатны, Олег Шварцны, Къулийланы Хусейни, Виталий Максидовну чыгъармалары жашауну тюрлю-тюрлю кезиулерин суратлайдыла.

Публицистикада да бизни къуундыргъанла кёпдюле. Сабанчыланы Хажи-Мурат, Тюбейланы Светлана, Расул Водахов, Хучиналаны Мариям, Людмила Шауцукова, Гемуланы Лейла, Марьяна Шакова, Моттайланы Светлана... Публицистлени саны бу жол болмагъанча кёпдю. Бири политики, бири – республиканы биринчи неврпалотологуну, башхасы поэтни юсюнden жазадыла. Тыш къыраллы диаспораланы, башха тюрлю къырал жумушланы юсюнden да айтылады мында. Къыхсасы, «ЛКБ» журнал кесини адабият борчун толтургъанды. Окъуучу аны сюйюп окъуна зат!аа кёндюле, бери жазгъан авторланы саны кёбейиген да къуундырадыла.

Бизни корр.

ЖЕТИШИМ

Излеуню жолунда

Болады алай бирде: адам бла тюбешгенингде, аны бла ушакъ этгенликге, кёп зат айтылмай къалгъанча кёрюнеди. Менде аллай сезим Буллымда школда устазла бла биринчи кере шагъырейленнгенимден сора болгъан эди. 2005 жылда Ёзденланы Афуажан Ахматовна «Жылны устазы» деген конкурсха къатышады, аны кёллендирирге школда коллегалары да Нальчикге келген эдиле.

Ол заманда Афуажан Ахматовна конкурсну лауреаты болгъан эди. Болсада, жыйылгъанланы бу жетишим угъай, аны усталыгъы сейир этдирген эди. Ол не бош соруулагъа да эсингде къалырча жуупла бере эди. Тили – бай, сёлешгени – эркин. Буллай устазны кюлюндя ким да сюйюп окъуруккъу.

2007 жыл. Буллымны школлу «Билим бериу» деген миллет проектни чегинде бир миллион грантха тийишли болгъанды, юйретиу иш жаны бла директорну заместители эм устаз Ахматланы Зауурбек Мажидович а жюз минг сомгъа грант алгъанды. Бу шартла Буллымны школуна бек уллу багъа бичилгенин кёргюзтеди.

Ахматланы Зауурбек.

Бусагъатда коллектив «Формирование нравственных ориентиров личности, основанных на приоритете общечеловеческих ценностей» деген проектге кёре ишлейди. Аны школну директору Атаккуланы Нюржан Манафовна, директорну заместительлери Барасбийланы Эльмира Ануаровна, Ахматланы Зауурбек Мажидович, Алийланы Роза Ахматовна, педагог-психолог Этокъланы Любовь Нажмудиновна, орус тилден бла литературадан устаз Ёзденланы Афуажан Ахматовна къурагъандыла.

Бу проект Россейни Билим бериу эм илму министерствосуну конкурсунда экинчи жерни алгъанды, Билим бериу политиканы институту «Эврика» уа аны дипломгъа тийишли кёргенди. Быйыл «Эвриканы» президенти Адамский Элбрус районда болгъанды, нек дегенде Тырнауузда лицей эм экинчи номерли школ институтну сынау майданларыдыла.

Буллымны школуну устаз коллективи, Адамскийни школгъа чакъырып, проект бла шагъырей этгенди. Бу алим буллымчыланы ишлерине биийк багъа бичгенди. Энди ноябрь айда Москвада проектни къоруулаялсала устазла, школгъа «Федеральная экспериментальная площадка» деген статус берилликди, финансла жаны бла жалчытыуу бла.

Бу школда устазла бла бирге ата-анала кёп байрамлагъа, спорт эришиулеге къатышадыла. Юйретиу ишде жаланда малкъар халкъны культурасын угъай, башха халкъланы культураларын да хайырланадыла. Нек дегенде Буллымдан чыкъмай, бир сабий да жашарыкъ тюйюлдю. Башха жерледе адамланы ангылар, алагъа хурмет этер ючюн, бек алгъа культуралары бла шагъырейленирге керекди.

Окъутуу жаны бла да буллымчыланы уллу жетишимлери бардыла. Сёз ючюн, биологиягдан бла физикадан ЕГЭ-ни кёрюмдюлери бла республикада бек игилени санындадыла. Орус тилден бла литературадан устазла уа миллет программа бла угъай, шахар школлагъа программала бла окъутадыла. Заман бу онуну да тюзлюгюн кёргюзтгенди: сабийле бу предметледен ЕГЭ-ни бек иги бергендиле.

Баямды: Буллым элни школу терк айныл барады. Ол а битеу миллетни ёхтемленгирир шартды.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

ФУТБОЛ

«Спартак-Нальчик» шабат кюн кесини стадионунда «Луч-Энергия» бла ойнагъанды.

Хорламгъа келтирген итиниулюк

Матч башланнганлай окъуна, нальчикчиле къонакъланы вратарыны онгун алгъандыла. Машуков, топну башы бла уруп, къабакъ эшиклеге киййиргге аздан къойгъанды. Дагъыда бир кесекден, Штанюк бизни Файзулинни жыкъгъанда, нальчикчилеге штрафной ургъурга эркинлик бериледи. Алай Пилипчук, аны тап хайырланып, эсепни тюрлендиралмайды. Бу сесада нальчикчилени оюнну башындан окъуна хорларгъа итиниулюклери зырафына кетмегенди. Къуруулаучу Джудович, штрафнойдан келген топну башы бла уста уруп, Чех сакъланган къабакъ эшиклеге киййиреди.

Эсеп тюрленнгенден сора эки команда да биютюн тири ойнап башлагъандыла, болсада оюнда жангы амалла жетишмегенлери эслене эди. Аллай болумну биэникиле бираз тюрлендиргендиле. Алай Пилипчук къаты ургъан топ къабакъ эшиклеге сетканы тыш жанындан киргенди. Биринчи жарым сагъат бошала туруб а, Рикарду топну къабакъ эшиклеге он метрден киййиралмагъанды.

Оюнну къыстау кезиую.

Экинчи таймны ортасына къонакъла тиририк ойнап башлагъандыла. Руслан Аджинал топну нальчикчилени къабакъ эшиклери таба ургъанда, Джудович башы бла аны бир жанына учургъанды. Бу жол нальчикчиле онгларын ичи хайырланалгъандыла. Бир адамны эсинде да болмай тургъанлай, Пилипчук, топну Семечкодан алып, башы бла уруп, «Луч-Энергияны» къабакъ эшиклерине киййирип, эсепни 2:0 этгенди.

«Спартак-Нальчик» - «Луч-Энергия» матчдан сора болгъан пресс-конференцияда къонакъланы баш тренери Сергей Павлов нальчикчилени тийишли хорлам бла алгъашлагъанды. Эки команда да иги ойнагъанларын, алай бу жол спартакчыланы хорларгъа итиниулюклери кючлюрек болгъанын тюбешиу кёргюзтгенин чертгенди ол.

Аны футболчулары уа, бир ненча контратака къурап, аланы хайырланалмагъанларын да чертгенди тренер.

«Спартак-Нальчикни» баш тренери Юрий Красножан команда ючюн жарсыгъанлагъа ыразылыгъын билдиргенди. Аны футболчуларында команда бирлик эсленип башланганына къуанганды. Чабыуулукъ этиучюле алыкъа къарыусуз ойнагъанларын эм фланглада да болум артыкъ иги болмагъанын белгилегенди Красножан.

Олег ХАШУКАЕВ.
Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды

РОССЕЙНИ ФУТБОЛДАН ЧЕМПИОНАТЫНЫ 15-чи ТУРДАН СОРА ТАБЛИЦАСЫ

	Командала	О.	Х.	Тб.	Къ	Т.	Оч.
1.	«Зенит»	15	7	6	2	24-19	27
2.	«Спартак»	15	7	5	3	19-15	26
3.	«Динамо»	15	6	4	5	20-15	22
4.	«Крылья Советов»	15	6	4	5	17-16	22
5.	«ЦСКА»	15	5	7	3	18-14	22
6.	«Москва»	14	5	6	3	13-10	21
7.	«Рубин»	15	6	2	7	15-16	20
8.	«Локомотив»	15	5	5	5	18-19	20
9.	«Томь»	15	4	7	4	19-17	19
10.	«Амкар»	15	4	7	4	15-14	19
11.	«Химки»	15	4	6	5	16-15	18
12.	«Сатурн»	14	3	8	3	13-14	17
13.	«Кубань»	15	3	8	4	12-16	17
14.	«Луч-Энергия»	15	4	4	7	13-16	16
15.	«Спартак-Нальчик»	15	3	6	6	12-17	15
16.	«Ростов»	15	1	7	7	11-22	10

Жай солуу

Эригиуге жер жокъду

Хабазны орта школунда солуу лагерьге сабийле сюйюп жюрюйдюле. Ала анда сагъат сайгы дери турадыла, кюнню жарымына эки кере ашайдыла, суу жагъарга барыргъа, жуууныргъа да онг табадыла. Тюшден ингирде уа юйлеринде бахчаларында ишлейдиле.

Алайды да, аланы эригир заманлары жокъду. Лагерьни таматасы Журтубайланы Елизавета, юйретиучюле Алийланы Ангелина, Улбашланы Мариям окъуучула заукълу солур ючюн, «А ну-ка, мальчики!», «Умелые руки», «А ну-ка, девочки!», «Коса – девичья краса» дегенча конкурсла, тюрлю-тюрлю оюнла бардыладыла. Алада хорлагъанла юлюшлю боладыла.

- Сабийлени райондагъы «Алые зори» солуу лагерьге жиберир онгубуз барды, алай ата-ана-ла ары иерге артыкъ бек сюймейдиле, - дегенди Журтубайланы Елизавета. - Аны ючюндю мында школдагъы сабийлени кёплюкларин да.

Солдан онгнга: юйретиучюле Алийланы Ангелина эм Ульаланы Сакинат.

Солдан онгнга: лагерьни таматасы Журтубайланы Елизавета бла Догучаланы Зухура.

Башында айтылгъаныча, школчуланы ашлары-суулары игиди. Ол зат а аш хазырлачыла Догучаланы Зухураны эм Мокъаланы Жамиляны хайырындандыла.

Текст, суратла да **МАМАЙЛАНЫ Алийнидиле.**

КЪОРКЪУУСУЗЛУКЪ

Сабийни машинагъа миндирдигиз эсе...

Жылны бек аламат кезиую - солургъа тенгизге, элге, агъачча, суу бойнуна барыуну кезиую да - жетди. Алай юйюрюгюз бла машинада жолгъа атланыры аллында къоркъуусузлукъну сагъышын этигиз, артыкъда сабийни биргегизге ала эсегиз.

Машинаны ал шинтигинде гитче тулпарчыкъ, къоркъуусузлугъу жалчытылмай, олтуруп баргъанны терк-терк кёрюргге тюшеди. Закон бла уа аны энчи шинтикчиги болургъа тийишлиди, кесин да 12 жылы толгъунчу машинады аллына олтуртургъа жарамайды.

Сабийлерин къоюнларына алып, ал шинтикледе олтуруп баргъан аналары кёрсенг да, титиремей къалмайса. Ананы къойнунда къагъанакъ тынчырахат тураду, алай жолда машинагъа терк тохтаргъа тюшсе, неда ол башхасы бла къагъышса уа, къалай боллукъду?..

Багъалы атала-анала! Жолгъа чыкъгъанда, бек алгъа сабийлеригизге къайгъырыгъыз, аланы къоркъуусуз этигиз. Авария болгъанда, артыкъда бек ачыгъанла сабийле болгъанларын унутмагъыз.

А. ШЕЛКОВНИКОВА,
ГИБДД-ны пропаганда жаны бла инспектору.

ТУРНИР

Бу кюнледе Нальчикде «Юность России»деген спорт комплексде КъМР-ни Физкультура эм спорт жаны бла къырал комитети къурап, сабийлени араларында стол теннисден битеуроссей турнир ётгенди. Быйыл бла ол тёртюнчю кере бардырылады. Бу иш наркотиклеге эм наркобизнесге къажау кюреше аталгъан акциядан бириди.

Спорт байрамны юсюнден айтханда, анга Россейни кёп шахарларыны келечилери къатышхандыла. Бизни спортчула да бу турнирде, къонакъладан артха къалмай, ахшы кёрюмдюле болдургъандыла. Эки кюнню ичинде баргъан эришиуледе нальчикчиле биринчи жерле ючюн къаты юрешгендиле.

Ол кюн ары спортну бу тюрлюсюнде бек кючлюлени сагъуалагъарча келегенлени араларында уа КъМР-ни Физкультура эм спорт жаны бла къырал комитетини председателини заместители Сергей Самохвалов, КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну республикалы наркодиспансерини акъылбайлыкъ болгъан сабийлеге къаргъан баш наркологу Артур Пачев, Нальчикни 4-чю номерли поликлиникасыны баш врачы Руслан Кешоков, турнирни спонсорлары «Билайн» компанияны, Россейни Наркоконтролюну федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны, «Солидарность» жандауурлукъ фондну келечилери эм башхала келген эдиле.

Биринчи сёз Сергей Самохваловха берилген эди. Жашчыкъларгъа бла къызчыкъларгъа ол ала, кеслерин наркотикле дегенча аман ишге бермей, саулукъну жашау бардырыргъа боллугъуна юлгю кёргюзтгенлерин ючюн жюргенден ыспас этгенди. Дагъыда ол бу ишге тири къатышханла Артур Пачевге, Руслан Кешоковха, РКБ-ны травмпунктуну баш врачы Алексей Шевлоковха сау болугъуз дегенди.

Ызы бла уа жаш теннисчиле ашыгъып сакълагъан кезиу - сауугъалау - башланнганды. Анда къызланы, жашланы араларында да бек кючлюлеге Новошахтинск шахарны келечилери саналгъандыла. Болсада биринчиле да аладан кёп артха къалмагъандыла эм алчы жерлени алгъандыла. Аладан бири нальчикчи жаш Кючюкланы Ахматды.

Турнир бошалгъан сора уа къонакъладан республикабызны ариу жерлерин кёргюзтгендиле.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Жаш теннисчилени иги юлгюсю

Китап кёрмюч

Нальчикни ара библиотекасында «Историческая эпоха Петра I» деген китап кёрмюч ачылгъанды. «Пётр I», «Айтхылыкъ патчах», «Биринчи император», «Патчахланы да патчахы», «Таурухлу Пётр», «Тарых эм Пётр»... Кёрмючде салынган китапланы саны бек кёпдю. Алай аны юсюнден жазылгъан затла барысы да жеттен болмазла бери. Россейни жерин кенгертиуге энчи эс бургъан патчах эди ол. Къыралын кючлю этиуге салгъан къыйыны бла патчахланы арасында да патчахха саналгъанды. «Великий Пётр» деп тарыхда алай къалгъанды аны аты. Бу кёрмюч а ол туугъанлы 335-жыллыгъына аталгъанды.

Россейни аламат реформачысы

Айтхылыкъ Пётр I (1672-1725 жж.) биринчи россейли император болгъанды. Ол кёп тюрлю реформала бардыргъаны бла белгилиди. Сенат, коллегияла, тинтиуню тамамлагъан бийик къырал органла къурагъанды, килисаны къыралгъа бойсундургъанды, къыралны губерниялагъа юлешгенди, жангы ара шахарны ишлетгенди – Санкт-Петербургну (ол шахарны бла Москвадан ары баргъан жолну халкъны сюекълери бла жасагъанды деп да жазадыла аны юсюнден – ол къурулушда болмагъанча кёп адам ёлген эди).

Дагъыда Запад Европаны юлгюсюн хайырланнганды промышленностьну, сатыуалыуну, культураны да айныгъыда. Аны заманында ачылгъандыла тюрлю-тюрлю заводла, верфьле, кемеле тохтауучу жерле, дагъыда кёп башха затла да.

Жаланда 53 жыл жашагъанды Пётр I, алай бек кёп зат этерге жетишгенди. Кёп урушлагъа да къатышханды. Азовха баргъанда (1695-96 жж.), Северный урушда (1700-21), Прутда (1711), Персиягъа баргъанда (1722-23) эм башха аскер походлагъа башчылыкъ этгенди. Россей флотну къурулушун бла къырал аскерни реформалары къатылыкъ бла, зор бла, халкъны ахыр чегине жетдириу бла тамамлана эдиле. Аны себепли Пётр I патчахлыгъыны заманында халкъ кёп кере къозгъалгъанды. Аладан бек белгилери уа тарыхда къалгъандыла: Стрелецкое атлы къозгъалыу 1698 жылда, Астраханьдагъы уа 1705-1709 жыллада, ызы бла Булавин атлы уллу халкъ къозгъалыу 1707-1709 жыллада болгъандыла…

Халкъ асламла патчахны реформаларына къажаулукъларын дагъыда кёп къозгъалыула бла биддиргендиле, алай ол аланы аскери бла тохтатханды. Ол сермешледе да бек кёп адам ёлгенди.

Россейни алчы аскер этеме деп, Пётр I кёп затлагъа башламчылыкъ этгенди.

Къазауатлы эди аны жашауу, тынчлыкъсыз, солуусуз, жашауну ахыр айлары уа бек къыйын болгъандыла – нервалары асыры ауругъандан, аны къычырыгъышдан тёгерегиндегиле да бек инжилгендиле. Россейни, тыш къыралланы да бек иги докторларын, билгичлени, хансла бла багъыучуланы да чакъыргъандыла. Алай анга киши да болушалмагъанды. Урушлагъа батылып тургъан Европа бла Россей медициналы айныуна тийишли эс бурмагъандыла.

Россейни айтхылыкъ державагъа уа Запад Европа Пётр I заманында санагъандылары – аны ючюн да табыныды Россей айтхылыкъ патчахына, аны ючюн унутмайды биогюнде да ол. Кёрмючдеги китапла аны юсюнден толу хапар айтадыла.

Бизни корр.

БЕРСЕКОВ Мухамет Цутович

2007 жылда 30-чу июньда МВД-ны отставкадагъы подполковниги Берсеков Мухамет Цутович жашауун 76-чы жылында ёлгенди.

Нартан элде ёсген жаш, мында школну бошагъандан сора, жашауун СССР-ни Сауугланнган кючлерини ич аскерлери бла байлагъанды, алада 28 жылдан артыкъ заманны къуллукъ этгенди. Орденоникидзе 1954 жылда битеулю аскер училищени эм 1970 жылда Фрунзе атлы аскер академияны бошап, ол взводну командиринден милицияны школуну таматасыны заместителине дери кётюрюлгенди.

М.Ц.Берсековну аскер хазырлыгъы бийик, усталыгъы уллу болгъанды, ол Туугъан жургъуна жаны-къаны бла къуллукъ этгенди. Ич аскерледе къуллукъ этериклени юйретиуге, окъутуугъа да жуупланы къарагъанды, не уакъ ишге да сансыз болмагъанды, аны не къадар тынгылы тамаллауну амалларын излегенди. Ол себепден ишлеген жеринде уллу жетишимле да болдургъанды. Биргесине къуллукъ этгенле аны сюйгендиле, анга хурмет этгендиле, намыс-сый да бергендиле.

Оставкагъа чыкъгъандан сора Мухамет Цутович халкъ мюлкню тюрлю-тюрлю жерлеринде ишлегенди. Алай МВД-ны ич аскерлери бла уа байламлыгъын юзмегенди - Нартанда жаш тёлюю бла аскер-патриот ишни бардыргъанды. Ветеран советде да хайырын кёргюзтгенди. Анга болушлукъ излеп элде жаш, къарт да келгенди, андан болушлукъ да тапхандыла, акъыл, жапсарыу сёзле да эшитгендиле.

Аскерчи нёгеribизни - Берсеков Мухамет Цутовични- жарыкъ сыфаты бизни эсибизден бир заманда да кетерик тюйюлдю.

Жолдашларыны къаууму.

Россейни Ырыскы фондуну КъМР-де Представительствосуну башчысы **ПАШТОВ Хасан Анатольевич** ажыулы ёлгенине аны шуёхлары, нёгерлери да уллу бушуу этедиле эмда жууукъларына бла ахлуларына къайгъы сёз бередиле.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну заместители), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну заместители), БИТТИРЛАНЫ Аминат, КЪУЛБАЙЛАНЫ Алий, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪУЛЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну заместителлери - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю- 42-67-68, 42-24-02.
Экономиканы бёлюмю - 42-66-73.
Культураны бёлюмю - 42-68-72.
Социальный политиканы бёлюмю - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - 47-26-39, 42-66-71 .
Письмоланы,рекламаны эм билдириулени бёлюмю - 42-37-94.
Тилманчланы бёлюмю -47-31-28.
Бухгалтерия - 42-30-87
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла кагъыт жорютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материалла айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерациясыны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Редакция авторлада 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.
Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Культураэм информация коммуникацияла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33
Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 44-06-51, 49-71-59
Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынгъанды.
ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Байсыланы Марзият - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарны заместители; Ахматланы Шахида, Акушулары Феруза, Зезаланы Лида - корректорла.
Тиражы 3750 экз. Заказ № 2013

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
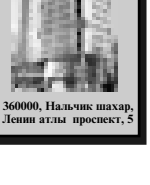
360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5